

B

BAMBEKE, Charles Eugène Marie van, geneesheer, hoogleraar, histo-embryoloog, mycoloog.

Geboren te Gent op 6 febr. 1829; er overleden op 14 mei 1918.

V.B. bezocht de lagere school in zijn geboortestad en volgde de humaniora aan St-Barbaracollege bij de Jezuïeten. Hij haalde de bul van docter in de genees-, heel- en verloskunde te Gent op 17 april 1857; was tijdens zijn studie intern en hulpclinicus in het stadsziekenhuis, de Bijloke. Begon een medische praktijk in de buurt van de Galgenberg, zette zich bijzonder in voor de volksmens tijdens de cholera-epidemie van 1859-1860, waarvoor hem de medaille van de epidemieën werd toegekend. Ondertussen werd v.B. adjunct-chirurg in het St.-Janskindersiekenhuis bij de Vlasmakkt, dat in 1870 naar de Bijloke werd overgebracht. Zijn belangstelling voor de natuurwetenschap bracht v.B. vroeg in contact met het Gentse laboratorium van vergelijkende ontleedkunde en fysiologie onder leiding van Professor Ch. Poelman. Als preparator in 1863 ontpopte hij zich als een fijnzinnig waarnemer en een knap vervaardiger van macroscopische, doch vooral van microscopische preparaten. Zijn eerste publicaties over de anatomie van vissen en walvisachtigen waren de vrucht van deze werkzaamheid. Het meest opzienbarende werk gold de studie van de vroegste ontwikkelingsstadia van de vuurpad (*Pelobates fuscus*); het was een novum in de embryologie (1868) en gaf de richting aan, die v. B.'s wetenschappelijk onderzoek zou uitgaan. Ondertussen bezocht hij te Parijs en te Londen befaamde zoölogische en anatomische instituten, en in 1877 ook die

te Bonn, Heidelberg en Straatsburg.

In 1869 werd hij belast met de cursus vergelijkende ontleedkunde, als waarnemer tijdens de ziekte van zijn chef. In 1871 werd hij tot docent benoemd voor het onderwijs in de algemene anatomie, dat was de benaming voor de weefsel-leer. Tevens werd hem de cursus openbare en private gezondheidsleer toevertrouwd. Professorale opdrachten werden toen als het ware van de ene naar de andere titularis toegespeeld of omgeruild. Voor de histologie was v. B. de juiste man op de juiste plaats. In 1872 werd hij extraordinarius en op 7 okt. 1876 ordinarius. Deze laatste promotie stelde hem in staat de medische praktijk in de stad en in de Bijloke op te geven, zodat hij zich uitsluitend aan zijn wetenschappelijke taak en het onderwijs kon wijden.

V.B. was een van de allereerste hoogleraren met een volledig lesrooster. In 1879 werd de embryologie van de fysiologie afgescheiden en aan hem toevertrouwd; het was de officiële bevestiging van een goed afgeronde leeropdracht, die hij schitterend zou vervullen en die van hem de grondlegger zou maken van de microscopische anatomie en van de ontwikkelingsleer in het land.

Met zijn Luikse collega Edward van Beneden stichtte v.B. in 1880 de *Archives de Biologie*, die uitgroeide tot een van 's werelds toonaangevende periodieken. Het tijdschrift gaat zijn honderdste verjaring tegemoet. Zodra zijn ordinariaat hem in staat had gesteld zijn volle activiteit te ontplooiën op een toonaangevende plaats, publiceerde v. B. fundamentele bijdragen, en gaf hij mededelingen op wetenschappelijke congressen en academiën. De lijst van zijn geschriften in het Liber Memorialis

van de Gentse universiteit 1960, bedraagt 125 titels. Ze waren altijd in het Frans geschreven, ook die in Duitse of Engelse tijdschriften. Vele verschenen in de *Annales de la Société de Médecine de Gand*, en een drietal, ook in het Frans, in 't *Botanisch* (later *Biologisch Jaarboek*) 1891-1892, 1895, door Julius Mac Leod vanaf 1889 uitgegeven.

De geschriften van v.B. kan men in vier groepen onderbrengen:

1) Vergelijkende ontleedkunde; hiertoe behoren zijn vroegste geschriften uit de tijd toen hij bij Ch. Poelman werkte.

2) Een vijftal bijdragen over klinische onderwerpen uit zijn medische praktijk. Er is ene bij over verloskunde, over de strekking van het kinderhoofd tijdens de baring door middel van een rectale vinger.

3) De meeste geschriften handelen over zijn embryologie, beginnend in 1868. Om zich nog beter op dat vak te kunnen toeleggen, gaf hij in 1881 de cursus hygiëne op. Zijn artikelen verschenen in hoofdzaak in de *Archives de Biologie*, de *Annales de l'Académie des Sciences* en de *Académie de Médecine*, waarvan v.B. lid was (respectievelijk in 1880 en 1881), in de *Annales de la Société de Médecine de Gand*, wat niet weinig bijdroeg om aan de lokale vereniging een wetenschappelijke glans te verlenen, en in de *Verhandlungen der Anatomische Gesellschaft*.

Zijn embryologische onderzoekingen hebben meer dan één duister probleem van de ovogenese in het reine getrokken. Zijn belangstelling ging uit naar de studie van de vroegste stadia van de eivorming en de vruchtaanleg, naar de kiemblaas, de bouw van het deutoplasma, naar de ontwikkeling van de kiembladen en de kieuwbogen. Studiemateriaal was bij voorkeur het ei van de kikvorsachtigen, vanwege de grote vormvariëteiten die zij vertonen.

In 1879 sprak hij voor de leden van de Société de Médecine over de ontwikkelingsgeschiedenis van het menselijk oog; in 1889 voor de Belgische Vereniging van Microscopie over de oorsprong van het bindweefsel, en in 1896

voor dezelfde vereniging over het gebruik van de term protoplasma. In de *Archives de Biologie* van 1907 vinden wij een bijdrage over de genese van de ascyliinder in de zenuwcellen van de vuurpad. V.B. was toen al acht jaar emeritus.

4) Naarmate v.B. ouder werd, schreef hij bijdragen over de zwammen; van jongs af had deze plantenklasse hem bijzonder geboeid, en na 1890 publiceerde hij nog zelden over embryologie of histologie. We vonden in verschillende botanische tijdschriften 29 artikelen van zijn hand over fungi, over hun microscopische bouw en systematiek. Zijn laatste levensjaren heeft hij op intense wijze daaraan gewijd, zelf ging hij botaniseren en men bracht hem de meest ongewone exemplaren, die hij zorgvuldig identificeerde en rangschikte in een herbarium, tot zeven weken vóór zijn overlijden in 1918. Hij was de wereld door bekend en uit alle landen kwam men zijn advies vragen. Zijn mycetologische verzameling wordt in het Botanisch Instituut van de universiteit bewaard.

V.B. heeft zich uit alle krachten toegelegd op de verbetering van zijn onderwijs, meer in het bijzonder voor de praktische opleiding van de medische studenten. Van stonden aan pleitte hij voor het invoeren van een verplicht histologisch practicum, hij vroeg en verkreeg kredieten voor de aankoop van microscopen; in 1884 werd op zijn aandringen een ruime demonstratiezaal gebouwd op de tweede verdieping van het Anatomisch Instituut. Voor de bouw van dit instituut, dat er in 1879 kwam sprong hij in de bres met zijn collega's Aug. van Wetter en Rich. Boddaert. De geneesheren van mijn generatie die daar een intensieve training ontvingen onder Omer van der Stricht, v.B.'s opvolger, hebben nog geprofiteerd van de nutsfactoren die v.B. had ontworpen.

Het Gentse histologisch-embryologisch laboratorium genoot een grote bekendheid. V.B. verscheen met zijn leerlingen op alle Franse en Duitse

anatomische congressen. De Deutsche Anatomische Gesellschaft hield in april 1879 te Gent te zijner eer haar jaarvergadering; in 1899, het jaar van zijn emeritaat, zat hij te Parijs in het Congres van de Association Française des Anatomistes voor. In 1897 had de Société Zoologique de France hem tot erevoorzitter van haar congres aangesteld, wat nooit voordien aan een buitenlander te beurt was gevallen. In v.B.'s laboratorium werden belangrijke ontdekkingen gedaan. Zijn assistent Kamiel de Bruyne nam er voor het eerst in 1893 het verschijnsel van de fagocytose in de kieuwen van de mossel waar; een Duits assistent W. Schleicher observeerde in 1878 voor de eerste maal in vivo het verschijnsel van de onrechtstreekse celdeling in het embryale kraakbeen van de kikvors; het was de karyokinese, waarover later zoveel te doen is geweest.

Een man als v.B. werd bij meer dan een gelegenheid met eervolle verzoeken bedacht. Toen de bekende Leuvense zoöloog P. J. van Beneden vijftig jaar (1892) lid was van de Académie des Sciences, was het v.B. die de jubelrede uitsprak. Op 24 sept. 1882 vond in het Academiënpaleis de plechtige prijsuitdeling plaats aan de laureaten van de wedstrijd van het hoger secundair onderwijs; v.B. was de spreker, hij had het over de noodzakelijkheid van een practicum in de medische basiswetenschappen, zoals in Duitsland; de gelegenheid was brandend actueel, ze moest te allen prijze van de overheid afgedwongen worden en het ijzer diende gesmeed te worden terwijl het heet was. Na afloop van zijn spreekbeurt werden de prijzen door het vorstenpaar uitgereikt. Een nieuw pleidooi ten gunste van dat practicum hield hij voor de Société de Médecine de Gand in 1887. De praktische demonstraties in de histologie kwamen er en werden op het leerprogramma geplaatst door de wet van 3 juli 1891: het was de gelukkige voltooiing van een strijd die slechts na twintig jaar werd beslecht. In 1899 bereikte v.B. het emeritaat.

Zijn collega's, leerlingen en oud-leerlingen brachten hem in het Anatomisch Instituut op 16 april van dat jaar een hulde en boden hem een *Liber amicorum* aan met zeventien bijdragen van diverse aard, waaronder drie in het Nederlands. De gevierde hoogleraar hield er een merkwaardige rede: „La Marche de l'Histologie depuis vingt-cinq ans”, en over wat ze nog te bereiken had. Het werk van zijn leerling W. Sleicher over de karyokinese kenmerkte hij als een sluitsteen van de weefselleer, omdat het naar de celkern met de chromosomen een van de voornaamste momenten van het levensproces verlegde en onder een concrete vorm voorstelde, de kern was voortaan het tabernakel van de cel. De chromosomen zag hij als de dragers van de erfelijke eigenschappen. Over de toekomst van zijn vak sprak hij zich op de volgende wijze uit: „de huidige stand van de histologie is maar een rustpunt. De weg die moet geëffend worden, is lang en met hindernissen bezaaid: aan 't werk, pioniers!

Wie die afscheidsrede van v.B. leest, ontkomt niet aan de indruk dat het geestelijke achterland van de histologie in het laatste kwart van de negentiende eeuw Duitsland was; op wat schaarse namen na, was het al Duitse histologie wat zijn klok sloeg.

Het emeritaat van v.B. zette geen domper op zijn wetenschappelijke ijver. We telden nog achttien publikaties na 1899, de meeste over paddestoelensia. Kleinere bijdragen zoals in-memoriams, boekbesprekingen en medische varia liggen over talloze kranten en tijdschriften verspreid. Hij was niet tuk op eretitels en voorzitterschappen; zij vielen hem uit alle kringen en landen ten deel, en maakten hem niet ijdel. In 1902 ontving hij de tienjaarlijkse staatsprijs van de dierkundige wetenschappen voor zijn embryologisch werk. Hij bleef in alle omstandigheden een gelijkmoedig man en trad niet op het publieke forum, tenzij in filantropische instellingen zoals de Commissie van de Godshuizen en de Association médicale de Prévoyance voor

onderlinge hulp aan geneesheren, waarvan hij in 1909 voorzitter werd. Wel was hij gevoelig voor sympathiebetuigingen die hem vanwege zijn leerlingen meer dan eens tijdens zijn lang leven te beurt vielen. Zwaar leed hij door het verlies van zijn enige zoon en van zijn echtgenote; in zijn onverminderde belangstelling voor de wetenschap zocht en vond hij solas voor zijn smart. Lang bleef hij fris van geest en lichaam.

Lit.: Liber memorialis Univ. Gent, 1960; — H. LEBOUCCQ, Charles van Bambeke, professeur à la faculté de Médecine de Gand, 1921; — H. LEBOUCCQ, Biographie Nationale, dl. 26, 1936-1938, 138, s.v.; — Livre Jubilaire dédié à Charles van Bambeke, 1899, 335 blz.; — W. SCHLEICHER, Ueber den Teilungsprozess der Knorpelzellen, Cent. Blatt f.d. Wissensch., 1878, nr. 233; — Ch. VAN BAMBEKE, De la nécessité des études pratique, Belg. Staatsblad 26 sept. 1882; — De volledige werken van Ch. van Bambeke kan men inzien in de Gentse universiteitsbibliotheek.

L. ELAUT.

BAUDET, BAUDOT, Willem van, zie s.v. AUXONNE

BEERNAERT, Euphrosine, kunst-schilderes.

Geboren te Oostende op 11 april 1831 als dochter van Bernard († 1862) en Euphrosine Royon (1809-1888). Zuster van Auguste, staatsman (1829-1912). Overleden te Elsene op 7 juli 1901. Bleef ongehuwd. Van moederszijde was B. nauw verwant met twee schildersfamilies: de Hamman's en de Van Cuyck's.

B. woonde vooreerst te Oostende. De vele promoties die haar vader maakte in de Dienst voor Registratie en Domeinen brachten het gezin achtereenvolgens te Dinant (1837), Namen (1839), Leuven (1847) en Brussel (1849). B. voelde zich al van jongs af tot het tekenen en schilderen van landschappen aangetrokken. Te Namen kreeg ze als kind wat schilderlessen van Fernand Marinus, directeur van de plaatselijke academie. Te Brussel kreeg B. verdere adviezen van kunstenaars als Théodore Fourmois, Pierre-Louis Kuhnen en Edmond de Schampheleer.

Van enige lijn of regelmaat in hun onderricht was er echter nooit sprake.

B. debuteerde in het Driejaarlijkse Salon van 1851 te Brussel met een „Herinnering aan de Maas; zonsopgang” en een „Berglandschap met naderend onweer”, twee romantische landschappen die door de kritiek gunstig onthaald werden. In de jaren 1850-1856 ondernam B. enkele studiereizen in Frankrijk, Italië en Duitsland. Deze hadden blijkbaar geen impact op haar kunst, tenzij op één enkel werkje: „Herinnering aan Ziegelhausen” (1854). B.'s motievenkeuze bleef toen al beperkt tot de Kempen, de Ardennen, Gelderland, Holland en de Noordzeekusten; streken waar ze regelmatig kwam.

Haar regelmatige deelneming aan de Driejaarlijkse Salons te Antwerpen, Brussel en Gent, en aan de talloze tentoonstellingen in de provinciesteden (Brugge, Kortrijk, Leuven, Luik, Mechelen, Bergen, Namen, Oostende, Verviers, Veurne...) leverde haar hele leven lang een stroom vrijwel unaniem positieve kritieken op, maar nu en dan ook een waarschuwing om het traditioneel-romantische pad niet te verlaten voor modernere tendenzen.

Naar eigen zeggen begon B. pas ca. 1862 ernst te maken van haar carrière als gespecialiseerde paysagiste. In die tijd verliet ze haar vroegere stijl die nog een aantal romantische invloeden vertoonde: zoeterig, geflatteerd koloriet, geweldige licht-donker contrasten, thema's als onweer, zonsopgang en avondstemming... Onder invloed van haar vriend, de dierschilder Louis Robbe, kwam ze in enkele jaren tijd een zeer mannelijk realisme in haar landschapskunst. De sfeerschepping, eigen aan haar werken, zoals het weergeven van melancholische eenzaamheid in bos, heide of duinen, veelal in de herfst of onder bewolkte hemels, was dan de romantiserende inbreng in haar overigens realistische kunst. Vandaar dat B.'s rijpe stijl het best als „romantisch-realisme” bestempeld kan worden.

Van 1864 af tot in de jaren negentig,